

Трибулькевич К. Г.

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Навчально-науковий гуманітарний інститут Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (Миколаїв, Україна),
tribulkevich@gmail.com

ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ ТА ОХОРОНА ПРАВОПОРЯДКУ ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ РОБОТИ ВІТЧИЗНЯНОГО СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ У 80-Х РР. ХХ СТОЛІТТЯ

У статті здійснено аналіз діяльності студентського самоврядування у 80-х роках ХХ століття. Визначено основні форми діяльності студентського самоврядування, спрямовані на забезпечення здорового способу життя студентів та охорону правопорядку в досліджуваній період.

***Ключові слова:** студентське самоврядування, вищі заклади освіти, охорона правопорядку, студентський профспілковий комітет.*

Питання організації студентської молодіжної активності завжди було гостро актуальним. В умовах побудови демократичного суспільства заслуговує уваги вивчення минулого досвіду, виявлення його переваг і недоліків та можливостей становлення студентської демократії сьогодні.

Проблеми студентського самоврядування 80-х рр. ХХ століття вивчали О. А. Вахоніна, І. М. Ільїнський, Ю. П. Кращенко, А. М. Ніколаєнко, В. В. Федорчук та ін. На окрему увагу заслуговує дослідження практичних форм діяльності студентського самоврядування, спрямованих на забезпечення здорового способу життя студентів та охорону правопорядку. Метою статті є аналіз роботи студентського самоврядування у 80-х рр. ХХ століття, визначення основних форм діяльності студентського самоврядування, спрямованих на забезпечення здорового способу життя студентів та охорону правопорядку.

Діяльність добровільних народних дружин (ДНД) була обумовлена активізацією руху добровільних народних дружин у колишньому СРСР в 1980-х роках: у 1984 році функціонувало 282 тисячі дружин, у складі яких діяли 40 тисяч комсомольських загонів, 50 тисяч пунктів охорони громадського порядку та 13 млн. дружинників [5, с. 3]. Кожен вищий навчальний заклад мав свою дружину, що об'єднувала факультетські дружини та добровільну народну дружину гуртожитку. До складу дружини рекомендували ректорат, партбюро, збори комсомольської організації факультетів. Прийом здійснювався за заявами, з прийняттям кожним дружинником урочистого зобов'язання [11, арк. 53]. Всі дружинники мали посвідчення, значки, проходили фізичну та юридичну підготовку.

Основними заходами боротьби з правопорушниками були: попередження на місці, відправлення до районного відділу міліції, доставлення до опорного пункту, бесіди. В гуртожитках дружинники вживали запобіжних заходів (зауваження, попередження, наряди, громадський осуд, висвітлення у «сигналах ДНД», – стінній пресі, стендах) при порушенні мешканцями порядку проживання: порушення пропускового режиму, брутальна поведінка, вживання алкогольних напоїв, гра в карти, галас та гучна музика, порушення санітарного стану [11, арк. 4]. Влаштовувались рейди з виявлення студентів, які не відвідують заняття; рейди з економії електроенергії, води, газу під гаслом «За економію та ощадливість»; рейди тиші. Найбільш серйозні порушення могли розглядатись на засіданнях «товариського суду», функціонування якого підкріплювалось постановою ЦК КПРС «Про посилення роботи щодо зміцнення соціалістичної дисципліни праці». Такими вважали порушення закону: крадіжки, вживання наркотичних речовин, приводи до міліції.

Товариський суд у студентському середовищі набув найбільшого поширення у 1960–1990 рр. І був обов'язковим елементом студентського самоврядування 1980-х рр. Товариський суд є виборним органом, до його складу входили комсомольські та профспілкові лідери. Засідання товариського суду відбувались згідно плану, члени суду зустрічались з працівниками прокуратури та юстиції, проходили навчання активу. Основними заходами, які

накладались на порушників за судовим рішенням були: зняття стипендії, виселення з гуртожитку, виключення з комсомолу, виключення з вищого навчального закладу.

Менш серйозні порушення розглядались на засіданнях студентського профспілкового комітету. В архівних документах знаходимо протокол засідання студентського профкому від 15.09.1981 р. [7, арк. 65], де розглядалась персональна справа студента І. П. Науменка. Студент давав пояснення, згідно якого його застали у кімнаті дівчат із пляшкою вина, з приводу «дня народження». Вино, за словами студента, розпити не встигли, і в присутності студради знищили. Цікаво, що підшиті до справи документи різняться за змістом. Так, у протоколі допита, який складався безпосередньо в момент затримання порушника, було зазначено, що дівчата були п'яні, потім викреслено, і поправлено «трохи випили по п'ятдесят грам вина», а в пояснювальній записці порушника, – що зовсім не пили. Крім того, студент «знав, що пити не можна, а що можуть вигнати, – ні» [7, арк. 70]. Однак клопотання академічної групи та членів профспілки й врахування того, що студент із сім'ї із семи осіб, «політику партії та уряду розуміє вірно» [7, арк. 70], порушник відбувся доганою з попередженням про виселення при повторному порушенні правил проживання у соціалістичному гуртожитку та зобов'язанням відпрацювати на господарчих роботах десять нарядів із наданням довідки профспілковому комітету від голови студентської ради.

В архівних документах знаходимо протоколи засідань студентської профспілки, на яких розглядали справу диск-жокея гуртожитку, що проводив дискотеку до глибокої ночі, з перевищенням припустимої кількості присутніх та наявності сторонніх осіб без перепусток [8, арк. 67]; справу студентів, що влаштували посеред ночі в темній кімнаті танці з дівчатами [8, арк. 82]; студентів, що співали і марширували в гуртожитку, даючи пояснення, що дана подія відбулась виключно після гри в шахи, а після виклику міліції, один з них інсценував погане самопочуття і втік з гуртожитку [9, арк. 24–26]. Аналіз даних справ призводить до висновку про те, що винесення справ на засідання профспілки давало шанс на виправдання, коли академічна група, профспілкова

організація брали студентів на поруки. Лише останній продемонстрований випадок, коли нетверезий місцевий студент завітав у гості, влаштував співи, марширування, бійку та втечу від міліції, закінчився його відрахуванням з випускного курсу, тоді як двох його друзів з гуртожитку взяли на поруки. Тих, кого вважали «безнадійними» без детального аналізу, загальним списком виключали з гуртожитку.

Активізація антиалкогольної компанії, що мала хвилі у 1958 р., 1972 р., із прийняттям постанови ЦК КПРС «Про заходи щодо подолання пияцтва та алкоголізму, викорінення самогоноваріння» 07.05.1985 року, знайшла вираження в діяльності товариства «Тверезість» та його первинних осередків на базі вищих навчальних закладів. Проте, за словами профспілкових лідерів, у товариство багато хто вступає, проте внески не сплачують [13, арк. 15]. Досягти бажаного ефекту виявилось непростю справою. Боротьба з пиятикою здійснювалась через наочну агітацію в стінній пресі, лекції, бесіди, демонстрування науково-популярних короткометражних фільмів, діяльність народних дружин.

Команда ДНД вищого навчального закладу була членом міського опорного пункту правопорядку. Чергування дружин здійснювалось за графіком. Дружинники брали участь у рейдах перевірок стану правопорядку в гуртожитках, чергували у корпусах та гуртожитках під час проведення масових заходів, на вулицях міста, – під час святкових і вихідних днів.

В гуртожитку дружинники працювали на допомогу черговому по гуртожитку та черговому по прохідній. Зокрема у такі святкові дні, як канун нового року, для посилення прохідного режиму чергувала дружина гуртожитку [10, арк. 73]. Чергування по гуртожитку членами студрад, старост поверхів тривало одну добу, починаючи з восьмої години ранку, за винятком часу сніданку, обіду, вечері (за визначений графіком) [9, арк. 8].

Черговий по гуртожитку контролював чергування на прохідній; вів облік відвідування сторонніми гуртожитку; видавав перепустки на відвідування гуртожитку стороннім особам з 4.00 до 23.00 в обмін на документ, що посвідчує особу; вів журнал чергування по гуртожитку; контролював

виконання господарчих робіт; приймав заявки на господарчі роботи від адміністрації та забезпечував явку студентів на виконання даних робіт; попереджував студентів не менше ніж за день до початку виконання господарчих робіт; попереджував наступного чергового по гуртожитку та по прохідній під розпис увечері про завтрашнє чергування.

Черговому по гуртожитку надавалось право обслуговуватись у їдальні без черги, на позачергове користування ліфтом, затримання осіб у нетверезому стані. Черговий по гуртожитку підпорядковувався та мав виконувати наказ адміністрації, голови студради, заступників голови студради з організаційної та ідеологічної роботи, голові дружини. Після півночі черговому дозволялося перебувати у своїй кімнаті.

Чергових по прохідній призначали у кількості двох осіб з числа мешканців гуртожитку з метою покращення пропускового режиму та покращення побутових умов проживання в гуртожитку. Чергування тривало з 8.00 до півночі, згідно графіку чергувань, складеного заступником голови студради з організаційних питань. Чергування проходило в дві зміни: перша зміна, – з 8.00 до 12.00 та з 16.00 до 20.00, а друга зміна, – з 12.00 до 16.00 та з 20.00 до 00.00 [9, арк. 7], відповідно у кожену зміну чергував один студент. Чергового відзначали пов'язка, пілотка, куртка. Він мав право вимагати документи у будь-кого, хто входив до гуртожитку. Відмовляв у пропуску нетверезим особам. Виконував розпорядження адміністрації, студради, вахтера. Перебував на прохідній до приходу нової зміни.

Чергування у гуртожитку дисциплінувало студентів, підвищувало відповідальність за порядок у гуртожитку, сприяло зростанню свідомого ставлення до майна гуртожитку та формуванню громадянської поведінки. Відчуття контролю за суспільним життям та управління ним забезпечували умови для розвитку студентського самоврядування на базі студентських гуртожитків.

Відповідальному ставленню до роботи та активній громадській позиції сприяло також функціонування Макаренківських загонів, або педагогічних загонів. Їх завданням була індивідуальна робота з «важкими» підлітками, які

перебували на обліку в дитячих кімнатах міліції; виховна робота у піонерських кімнатах при житлово-експлуатаційних конторах, за місцем проживання. Педагогічні загони функціонували також на базі загальноосвітніх шкіл. Студенти працювали в таких загонах помічниками класних керівників, піонервожатими, керівниками гуртків.

Результатом симбіозу студентських добровільних народних дружин і педагогічних загонів стало створення комсомольських оперативних загонів [12, арк. 70]. На меті загони мали профілактику та попередження правопорушень серед населення. До завдань комсомольських оперативних загонів входили у першу чергу, профілактика правопорушень серед неповнолітніх, допомога відділу боротьби з розкраданням радянської власності, допомога карному розшуку.

Активна громадська діяльність добровільних народних дружин, педагогічних загонів, комсомольських оперативних загонів, функціонування товариства «Тверезість» потребувало створення під егідою організаційно-масової комісії спільного органу, – ради профілактики. Рада об'єднувала зусилля згаданих структурних одиниць з попередження правопорушень, пиятики, злочинів тощо. Дослідження засвідчило, що основними формами діяльності ради профілактики були загальноінститутські та факультетські науково-практичні та тематичні конференції; зустрічі з працівниками міліції, прокуратури; лекції та бесіди на морально-етичну та правову тематику.

Результати досліджень В. М. Дрьоміна [1], О. М. Литвака [2], О. Г. Кулика [3] переконують в тому, що з кінця 1980-х до середини 1990-х збільшилась кількість злочинів, поруч із зниженням кількості їх розкриття. Але не варто знижувати цінність діяльності студентських добровільних народних дружин. Студентська правоохоронна діяльність сприяла профілактиці правопорушень передусім у юнацькому середовищі, збільшувала вагу самоврядної активності. Крім того, міліція отримувала підготовані та віддані справі кадри до своїх лав.

Література

1. Дрьомін В. М. «Офіційна» та фактична злочинність: кримінологічний аналіз. *Актуальні проблеми держави і права*: зб. наук. праць / редкол.:

С. В. Ківалов (голов. ред.) та ін.; відп. за вип. В. М. Дрьомін. Одеса: Юридична література, 2012. Вип. 68. С. 550–560.

2. Кулик А. Г., Бобырь В. И. Общая тенденция преступности в Украине в 1972–1993 гг. и прогноз на ближайшие годы. *Преступность в Украине: бюллетень законодательства и юридической практики Украины*. 1994. № 2. С. 5–37, 134–186.

3. Литвак О. М. Державний вплив на злочинність. Кримінологічно-правове дослідження. Київ: Юрінком Інтер, 2000. С. 37–39.

4. Трибулькевич К. Г. Розвиток студентського самоврядування у вищих навчальних закладах України (1917–2010 рр.): монографія. Одеса: КУПРІЄНКО СВ, 2016. 454 с.

5. Федорчук В. В. Народная забота о правопорядке. *Известия*. 02.03.1984. № 62 (20773). С. 3

6. Державний архів Миколаївської області (ДАМО). Ф. 115. Оп. 2. Спр. 3483, 78 арк.

7. ДАМО. Ф. Р-881. Оп. 1. Спр. 3157, 76 арк.

8. ДАМО. Ф. Р-881. Оп. 1. Спр. 3158, 82 арк.

9. ДАМО. Ф. Р-881. Оп. 2. Спр. 3323, 77 арк.

10. ДАМО. Ф. Р-993. Оп. 2. Спр. 693, 122 арк.

11. ДАМО. Ф. Р-993. Оп. 2. Спр. 929, 155 арк.

12. ДАМО. Ф. Р-993. Оп. 2. Спр. 1093, 181 арк.

13. ДАМО. Ф. Р-993. Оп. 2. Спр. 1246, 62 арк.

Trybulkevych K. H., Ph. D. of Pedagogy, Associate Professor, Head of Social and Humanitarian Sciences, Educational and Research Institute of Humanities of Admiral Makarov National University of Shipbuilding (Ukraine, Mykolaiv), tribulkevich@gmail.com

Healthy lifestyle and protection of the law enforcement as one of the directions of work of domestic student self-government in the 80th XX century

The article analyzes the activity of bodies of student self-government in higher educational institutions of Ukraine in the period 2011-2015; determined trends and patterns of student self-government in the period under investigation.

The activities of voluntary peoples' unions took place thanks to the strengthening of the movement of voluntary national unions in the territory of the former Soviet Union in the 1980s: in 1984, 282 thousand unions functioned consisting of 40 thousand Komsomol troops, 50 thousand and 13 million soldiers. Each higher education institution had its own union, which united faculty squads and a volunteer dormitory. The structure of the union was recommended by the administration, the party bureau, the assembly of the Komsomol organization of the faculties. Reception was carried out on applications, with the acceptance of each lieutenant solemn commitment. All survivors had certificates, badges, passed physical and legal training.

Student law enforcement helped to prevent delinquency, especially in the youth environment, and increased the weight of self-governing activity. In addition, the police received trained and committed personnel to their ranks.

Key words: *student self-government, institutions of higher education, student self-government bodies, patterns of student self-government, student self-government trends.*